

NEKROLOGY

PROFESOR EMANUEL ŠRÁMEK

Naši filosofickou fakultu postihla letos bolestná ztráta. Dne 8. března 1954 zemřel univ. prof. Dr. Emanuel Šrámek, profesor fonetiky a ředitel semináře pro fonetiku a semináře pro románskou filologii.

Prof. Šrámek se narodil dne 10. května 1881 v Brně-Zidenicích. Na Karlově universitě v Praze studoval němčinu a franštinu. V roce 1909, kdy také dosáhl doktorátu filosofie, stal se profesorem na II. české reálce v Brně. Od r. 1919 působil jako lektor anglického jazyka a literatury na brněnské technice. Svůj zájem o pedagogickou práci projevil už na počátku své učitelské činnosti učebnicí „Abrégé de grammaire française“, kterou vydal za spolupráce Hub. Fialy v r. 1913.

Výtečné jazykové znalosti přivedly profesora Šrámka k vědeckému zájmu o zvukovou stránku řeči. Studium vyšší matematiky a experimentální fyziky na brněnské technice (1915—1916) získal předpoklady k poznání objektivních metod moderní fonetiky. V roce 1921, jsa odborně dobře připraven, odešel do Francie, kde se na Collège de France brzy stal asistentem prof. P. Rousselota, zakladatele experimentální fonetiky. Po Rousselotově smrti řídil fonetickou laborator na Collège de France dále, a to pod patronací A. Meilleta. Jeden čas působil i na Sorbonně jako asistent prof. Poirota a později jako spolupracovník prof. Pernota. Po Janu Trékoví byl lektorem češtiny na pařížské škole orientálních jazyků; tam měl příležitost poslouchat i výklady o arbské a bulharské fonetice. Aktivně přispěl k poznání makedonských nářečí experimentální studií „Le parler de Bobošica en Albanie“ (Revue des études slaves 14, 1934, č. 3, 4). Příležitostného styku s indickými studenty využil již předtím ve studii o kakuminálních („cerebrálních“) souhláskách v dialektu bengálském „Les consonnes réflexes du Bengali et leurs correspondantes non réflexes“ (Revue de phonétique XV, 1928, str. 206—259). O souhláskách v jiném indickém dialektu pojednal Šrámek v „Panjabi Phonetics. Experimental study of Amritsar dialect“ (Journal of the Urusvati Himalayan Research Institute of Roerich Museum II, 1932, str. 53—84).

Pod skromným názvem „Pokus o stanovení jakosti českých samohlásek“ vyšel v r. 1927 v Rozpravách České akademie věd a umění Šrámkův spis habilitační. Autor zde určuje t. zv. charakteristický tón českých dlouhých samohlásek, t. j. resonanční tón dutiny ústní. Aby bylo dosaženo výsledků co nejspolehlivějších, užívá autor několika metod: metody ladičkové, hudebního odhadu, rozboru fonografického zápisu, „synthesy“, vyšetření resonátorem a rozboru optického zápisu. Šrámkova studie není tedy jen významným příspěvkem k poznání zvukové stránky našeho národního jazyka, nýbrž také ověřením spolehlivosti těch metod, kterých fonetika k tomuto poznávání užívá. Právem ji hodnotí prof. Meillet jako dílo významu obecného (Bulletin de la Soc. de ling. 29, str. 46).

Ani tvrdý život v předválečné Francii, která ostatně přijímala českého badatele s jistými rozpaky, ani přímé pronásledování vichystickými úřady, které věděly o jeho kladném postoji k SSSR a o jeho nenávisti k fašismu, nedovedly zdotat pracovní elán prof. Šrámka. Vrací se do osvobozené vlasti, do svého rodného Brna, a zde na universitě věnuje všechny své síly vybudování moderní fonetické laboratoře. V r. 1946 je jmenován profesorem fonetiky a po dvou letech se ochotně ujmá i přednášek romanistických. Pracuje na zdokonalení kymografu, studuje nové metody vědecké fonetiky a zajímá se o obecné problémy lingvistické. Jeho usilovnou práci přerušila neočekávaně smrt.

Vědecké dílo prof. Em. Šrámka, uskutečňované za tak velikých osobních obětí, netvoří uzavřený celek. Prof. Šrámek byl zaměřen příliš analyticky, aby se odvážil

synthesy a závěrů, které by snad mohly více prospět jazykovědě než dílčí výsledky fonetických rozborů; v tom byl poplatný době, která měla úctu ke sbírání faktů a nechuť k jakýmkoli závěrům. Přesto však jsou výsledky jeho práce cenným přínosem v těch úsecích fonetiky, ke kterým zaměřil svůj vědecký zájem.

Jan Chloupek

PROFESOR ADOLF KELLNER

Dne 31. května 1954 byl tomu už rok, co postihla naši fakultu a českou jazykovědu těžká rána předčasnou smrtí univ. prof. Dr. Adolfa Kellnera. Ztráta je tím větší pro katedru českého jazyka a literatury, neboť po smrti Jana Vilikovského a Antonína Grunda, literárních historiků střední generace, odchází už její třetí významný člen v posledních pěti letech. S prof. Kellnerem odešel moravské dialektologii nenahraditelný pracovník. Jeho skvělé dialektologické práce z lašského území a veliké vědecké plány nasvědčují tomu, jaké obrovské dílo mohl prof. Kellner ještě vykonat na poli slezské a východomoravské dialektologie.

Prof. Kellner se narodil 27. března 1904 ve Štramberku v rodině zámečníka z kopřivnické vozovky. V letech 1915—1923 studoval na gymnasiu v Příboře a od roku 1923—1927 na zdejší filosofické fakultě obor češtinu a franštinu. Tu obrátil záhy na sebe pozornost profesorů Trávníčka, Vondráka a Hujera, později pak Havránka. Zasluhou jeho učitelů byl mu umožněn studijní pobyt v Krakově u předního polského dialektologa K. Nitsche, který společně s prof. Trávníčkem a Havránkem jej přivedl k intenzivnímu studiu dialektologie; od té neupustil ani v letech 1929—1945, kdy působil jako středoškolský profesor na brněnských gymnasiích. V roce 1945 byl povolán na zdejší filosofickou fakultu, vedl tu dialektologické oddělení slovanského semináře, řídil slovanský seminář a stal se vedoucím katedry českého jazyka a literatury. Působení prof. Kellnera na filosofické fakultě bylo stejně tak úspěšné jako na brněnských gymnasiích, neboť tu uplatňoval nejen své vynikající jazykovědné vzdělání a pedagogické zkušenosti, ale též své veliké schopnosti organizační. Vzácné charakterové vlastnosti, hluboký smysl pro pravdu a spravedlnost, neobyčejné vědomosti z oboru české a slovanské dialektologie, jimiž se vyznačovala osobnost prof. Kellnera, dovedly vzbudit v početné řadě jeho posluchačů pravou úctu a obdiv k němu.

Dialektologický seminář prof. Kellnera se stal významnou školou pro jeho žáky. Seznamovali se v něm s výklady jednotlivých jazykových jevů s hlediska celé jazykové struktury, s hlediska jazykového vývoje a vývoje společnosti. Při řešení složitých jazykovědných otázek byly mu v poslední době vítaným a spolehlivým vodítkem Stalinovy články o marxismu v jazykovědě, ačkoli ani předtím nepodleh nikdy strukturalistickým omylům v chápání jazyka.

Rozličné práce organizační i jiné, a to zřízení dialektologického oddělení při katedře českého jazyka a literatury na filosofické fakultě, vedení brněnské pobočky Ústavu pro jazyk český Čs. akademie věd, účinná a aktivní spolupráce se Slezským studijním ústavem, účast v dialektologické komisi Matice moravské a v redakčních radách Slova a slovesnosti, Časopisu Matice moravské, Slezského sborníku, Našeho Valašska a j., spolupráce při reorganizaci vysokoškolského studia, otcovská péče o výchovu aspirantských kádrů, veřejná práce v masových organizacích a jiné povinnosti, které konal vždy s neobyčejnou svědomitostí a pečlivostí, působily, že zapomínal na své podlomené zdraví a že v rozkvětu svých tvůrčích sil předčasně opustil ty, kteří potřebovali ještě tolik jeho pomoci a učitelského vedení.

Těžké Kellnerovy vědecké práce spočívá v dialektologii a jeho první práce pojednávají o nářečích slovenských. Z popudu prof. Jos. Víry napsal první rozsáhlejší dialektologickou studii o nářečí lučivňanském (viz soupis prací, č. 1). Na podkladě podrobného popisu hláskoslovných a tvaroslovných jevů lučivňanského nářečí ukazuje, že je bližší svou starší vrstvou střední slovenštině, kdežto v jevech mladších se shoduje s východní slovenštinou. Ve shodě s Czambelem uvádí dále, že mluvu Vyšní a Nižní Šuňavy nutno chápat jako zvláštní odnož nářečí lučivňanského. Živý obraz o povaze